

17. Таблицы библиотечной классификации для детских библиотек / сост. Межбл. классифик. комис.; под ред. З. Н. Амбарцумяна. – М. : Сов. Россия, 1960. – 88 с.

18. Таблицы библиотечной классификации для детских библиотек / ГБЛ ; под ред. З. Н. Амбарцумяна. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Книга, 1964. – 84 с.

19. Таблицы библиотечной классификации для детских библиотек / ГБЛ ; ГРДБ; под ред. С. П. Иванова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Книга, 1974. – 140 с.

20. Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для дет. б-к / ГБЛ, Гос. Публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Б-ка АН СССР, Всесоюз. кн. палата, Гос. респ. дет. б-ка РСФСР. – М. : Книга, 1978. – 194 с.

21. Перспективный план внедрения Библиотечно-библиографической классификации (ББК) в государственных массовых и детских библиотеках Украинской ССР на 1981–1985 гг. – К., 1981. – 7 с.

22. Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для дет. и школ. б-к / ГБЛ. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Книга, 1986. – 292 с.

23. Библиотечно-библиографическая классификация : рабочие табл. для массовых б-к. – М. : Либеря, 1997. – 688 с.

24. Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для дет. и школ. б-к / ГБЛ, Рос. гос. дет. б-ка. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Либеря, 1998. – 320 с.

25. Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для дет. и школ. б-к / ГБЛ, Рос. гос. дет. б-ка. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Либеря-Бибинформ, 2008. – 320 с.

УДК 004.78:655.535.54:006.03

Юлія Ейсмонт,

в. о. мол. наук. співробітника НБУВ

**РЕДАГУВАННЯ
ЕЛЕКТРОННИХ РЕФЕРАТИВНИХ РЕСУРСІВ
У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ
І МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ**

Розкрито роль і місце електронних реферативних ресурсів Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського, зокрема «Українки наукової», у популяризації наукового знання в Україні та за її межами. Проаналізовано структуру реферативного тексту, описано особливості його редагування відповідно до вимог оформлення текстів наукового стилю. Розглянуто різні види редагування реферативних текстів та запропоновано шляхи удосконалення такого редагування у контексті вітчизняних і міжнародних стандартів.

Ключові слова: інформаційні ресурси, електронні реферативні ресурси НБУВ, наукове редагування, реферативний текст.

Загальновідомо, що XXI століття – епоха інформатизації, яка ставить надзвичайно суворі вимоги перед усіма, хто причетний до створення національного інформаційного ресурсу (далі – ІР). ІР – це документи та масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах та ін.). Український ІР, його якість, змістове наповнення та конкурентоздатність – візитівка нашої держави за кордоном. Присутність України у світовому інформаційному просторі визначають обсяги і якість інформації про Україну наукову, яка викликає інтерес за кордоном, користується попитом іноземних споживачів інформації. Великого значення у цьому контексті набувають електронні реферативні ресурси, які одними з перших знайомлять іноземців з науковими відкриттями в Україні, результатами експериментальних досліджень з різних галузей наук, зокрема, медичних, природничих, технічних, суспільних, філологічних тощо. Крім того, доступ до реферативних ресурсів надає іноземним споживачам інформації можливість брати участь у наукових дискусіях, які часто виникають серед науковців. Серед найвагоміших електронних ресурсів, що функціонують на теренах України, особливе місце посідають електронні ресурси

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ), створені за участю Інституту проблем реєстрації інформації (ІПРІ) НАН України. «Україніка наукова» – національний ресурс, загальнодержавна реферативна база даних, призначена для інформаційного обслуговування вітчизняних вчених, представлення здобутків української науки у світовому інформаційному просторі. Головним завданням створення, поповнення та функціонування «Україніки наукової» є досягнення повного відображення друкованих наукових праць вітчизняних вчених з усіх галузей наук.

На особливу увагу заслуговують і реферативні видання НБУВ та ІПРІ, зокрема Український реферативний журнал «Джерело». Видання налічує чотири серії: Сер. 1. Природничі науки (виходить з 1999 р.); Сер. 2. Техніка. Промисловість. Сільське господарство (виходить з 1999 р.); Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво (виходить з 1999 р.); Сер. 4. Медицина. Медичні науки (виходить з 2004 р.). Завдяки наполегливій і подвижницькій праці співробітників, НБУВ без перебільшення можна назвати провідною бібліотекою в питаннях впровадження інноваційних технологій опрацювання документного потоку, створення та функціонування великої кількості електронних баз даних, у тому числі реферативної, та представлення найважливіших з них на Web-сайті з метою популяризації наукових здобутків вітчизняних вчених та найповнішого задоволення читачських запитів.

Беручи до уваги вищесказане, варто наголосити на великій відповідальності та високому професіоналізмі усіх фахівців, причетних до наповнення та функціонування реферативних ресурсів НБУВ. Окрему роль і місце у цьому процесі посідає робота групи редакторів, що забезпечує наукове редагування інформаційного масиву загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова». Наукове редагування вимагає дотримання вітчизняних і міжнародних стандартів до подачі інформації. Скажімо, неприпустимим є ігнорування таких **головних етичних принципів редактора**, як прискіплива і ретельна перевірка за першоджерелами правильності написання наведених цифрових даних, науково-технічних термінів, одиниць виміру, використання імен і дат, оформлення довідкового апарату видання, відповідність наведених символів позначенням, установленим стандартам, або прийнятим у науковій та нормативній літературі.

Реферативні тексти, над створенням і редагуванням яких працюють фахівці, мають свої, особливі, правила написання, які повинен знати і чітко дотримуватися редактор. Ознаки реферативного тексту: зміст

реферативного тексту цілком залежить від змісту реферованого джерела; реферативний текст містить точний виклад основної інформації без суб'єктивної оцінки; реферативний текст має постійну структуру. Як правило, у реферативному повідомленні викладається зміст одного або декількох книжних джерел. Оскільки реферативний текст – різновид наукового стилю, то йому притаманні стильові особливості даного стилю мови: ясність (понятійність) і предметність тлумачень, логічна послідовність і доказовість викладу, об'єктивний аналіз, точність висловлювань, аргументація та переконливість тверджень, однозначне пояснення причинно-наслідкових відношень, докладні висновки [5, с. 24–25]. Під час створення реферативних текстів варто уникати незрозумілих аббревіатур і скорочень без їх пояснення; недоцільно також використовувати аббревіатури і скорочення в заголовках; уникати складних речень псевдонаукового стилю; надмірного використання дужок; наказовості, повчального стилю, які надають тексту зобов'язуючого відтінку; тавтології.

Лексику наукового стилю, якого слід дотримуватися під час створення реферативних текстів, складають: загальнонавчана лексика, загальнонаукові слова, терміни. Основа викладу у будь-якому науковому тесті – загальнонавчана лексика. Як правило, використовуються слова з узагальненим значенням, за допомогою загальнонаукових слів описуються явища і процеси у різних галузях науки та техніки. Серед морфологічних ознак стилю – переважання іменників, часто абстрактних. Крім переважного вживання іменників та відносних прикметників, наявні дієслівні форми, частіше безособові, узагальнені чи неозначені. Як правило, у реферативному тексті відсутня авторська індивідуальна манера написання та емоційна експресивна лексика. Типовим для наукового стилю є переважання різнотипних складних речень, стандартних виразів (кліше). Логічна визначеність досягається шляхом підрядних сполучників, вставних слів. Серед простих речень широко вживаною є конструкція з великою кількістю залежних, послідовно перерахованих іменників. Крім перерахованих стилістичних особливостей, реферативний текст характеризується лаконічністю викладу і максимальною інформаційною насиченістю.

Основне завдання редактора – встановити змістову відповідність реферату і першоджерела. Для розв'язання такої задачі застосовуються критерії семантичної адекватності (для оцінки точності реферування) і семантичної еквівалентності (для оцінки ступеня повноти відображення змісту першоджерела в рефераті).

Як слушно зауважують редактори-практики, на особливу увагу

заслуговує універсальне редагування. Такий вид редагування передбачає цілісну систему роботи редактора над оригіналом, яка забезпечує його довершеність за змістом, формою, і зручністю для користування читачем (споживачем).

Основні складові такого виду редагування:

1. *Усунення логічних помилок.* Серед типових помилок, які порушують закони логіки, можна назвати такі: змішування порядку викладу, неправильне обґрунтування мотивації дії, наявність у реченні понять, які взаємно виключають один одного;

2. *Усунення фактологічних помилок:* історичного, географічного, друкарського та цифрового характеру.

Головним правилом для редактора на цьому етапі має стати обов'язкова перевірка фактичної достовірності матеріалу за допомогою довідкової літератури [11, с. 31]. Для контролю термінів слід вибирати словники лише останніх років видання. Якщо є кілька словників приблизно одного часу видання, то вибирати слід за такими пріоритетами: стандарт, галузева енциклопедія, галузевий словник, універсальна енциклопедія. Також слід дотримуватися сучасних орфографічних норм української мови (послугуватися останнім правописом української мови).

Наразі розглянемо детальніше редакційні правки з застосуванням різних видів редагування. Основним завданням таких правок є усунення неточностей, повторів, досягнення чіткості формулювань, логічності викладу, мовностилістичної грамотності [11, с. 28–29]. Робити необхідні виправлення в тексті редактор починає після першого наскрізного читання. Сутність правки полягає в тому, що в окремих словах, реченнях, а то і фрагментах тексту редактор може здійснювати заміни, вставки, видалення, переставляння, скорочення, перероблення. Особливо обережно слід ставитися до такого виду редагування, як видалення. Виправданим є втрата певної інформації, коли заради лаконічного викладу в реферативному повідомленні свідомо відмовляються від частини інформації першоджерела, якщо така інформація є несуттєвою. Однак, великою і недоцільною редакторською помилкою є невиправдана і навмисна втрата інформації в реферативному тексті внаслідок помилок, допущених в результаті неправильного розуміння матеріалу. Як слушно зауважує про роботу редактора директор Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, автор низки наукових праць з редагування В. Різун, працю редактора можна порівняти з роботою лікаря-хірурга, у руках якого знаходиться скальпель. Добре, якщо пацієнту видалили хворий орган, а як вчинити у тому випадку, якщо лікар помилково

видалив здоровий орган, залишивши хворого у безнадійному стані? У цьому контексті варто порушити питання професіоналізму редакторських кадрів, адже не таємниця, що специфіка наукових текстів висуває до представника редакторського фаху, крім загальних, ще й особливі вимоги. Найголовнішими серед них є наявність базових знань з тієї чи іншої галузі науки, якій присвячена подана для редагування робота; вільна орієнтація в сучасному ринку літератури з наявною проблематики; зацікавлення редактором саме цією проблематикою, яке об'єктивно сприяє підвищенню загальної ерудиції, набуттю додаткових знань специфічної тематики. Ідеальним, за словами науковця, редактора-практика М. Тимошика, є варіант, коли у спеціалізованому видавництві працюють редактори з первинно набутим фахом, скажімо, математика, хіміка чи біолога. Такі спеціалісти, відчувши в собі потяг до слова, оволодівають незабаром редакторським фахом або шляхом набуття другої, редакторської, освіти, або в результаті «разового співробітництва» з видавцем щодо конкретного вузько профільного видання. У переважній же більшості вузьким профілем оволодівають професійні редактори. Не виключення і редакторська група НБУВ.

Висновки. У ході копіткої редакторської праці співробітники розробили рекомендації та запропонували шляхи удосконалення редагування інформаційного масиву електронних реферативних ресурсів НБУВ. Серед рекомендацій варто зазначити наступні:

- ❖ під час редагування дотримуватися виключно наукового стилю;
- ❖ звертати особливу увагу на те, щоб речення у реферативному тексті були простими, завершеними, логічними та лаконічними;
- ❖ проводити оцінку граматично-стилістичних засобів викладу;
- ❖ звертати увагу на те, аби перше речення тексту не дублювало його заголовки;
- ❖ уникати зайвих слів такого типу, як «на думку автора», «у статті розглянуто»;
- ❖ послугуватися виключно науковою термінологією, уникати розмовного стилю і сленгу;
- ❖ не нехтувати роботою зі словником тощо.

Що ж до шляхів удосконалення редагування інформаційного масиву реферативних ресурсів, то пропонуємо такі:

- ✦ забезпечення висококваліфікованого редагування на початковому етапі обробки інформації (перше читання щоденних роздруківок за результатами реферування монографій, навчальних посібників, рефератів дисертаційних робіт та ін., виконаних референтами НБУВ);

✦ усунення усіх неточностей, спотворень (внаслідок автоматичної обробки інформації), перевірка на відповідність стандартам ДСТУ вихідних даних на другому етапі редагування;

✦ плідна співпраця з референтами (обмін досвідом);

✦ підвищення професійного рівня редакторської майстерності (участь у конференціях, курсах підвищення кваліфікації).

Список використаних джерел

1. *Блюменау Д. И.* Проблемы свертывания научной информации. – М., 1982. – 160 с.
2. ГОСТ 7.9-95. Реферат и аннотация. Общие требования. – М., 1997. – 6 с.
3. ГОСТ 7.1-2003. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. – М. : Изд-во стандартов, 2004. – 170 с.
4. *Зайченко Н. Я.* Стан та перспективи розвитку системи кооперативного реферування в Україні // Наук. пр. НБУВ. – 2001. – Вип. 6. – С. 252–262.
5. *Зубков М. Г.* Сучасна українська ділова мова. – 3-тє вид., доповн. – Х. : Торсінг, 2003. – 448 с.
6. *Панов Д. Ю.* Автоматический перевод. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 71 с.
7. *Партико З. В.* Загальне редагування: нормативні основи: навч. посіб. – Л. : Афіша, 2001. – 416 с.
8. *Пономарів О. Д.* Стилїстика сучасної української мови: підручник. – К. : Либідь, 1992. – 248 с.
9. *Різув В. В.* Основи комп'ютерного набору і коректури: підручник. – К. : Либідь, 1993. – 172 с.
10. *Сорока М. Б.* Національна система реферування української наукової літератури / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2002. – 209 с.
11. *Тимошик М. С.* Видавнича справа та редагування: навч. посіб. Ч. 2. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – К., 2004. – 130 с.
12. *Ющук І. П.* Українська мова. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.

УДК 001.92(477):004.78:655.535.54

Світлана Кириленко,

провідний інженер Інституту проблем реєстрації інформації НАН України

Світлана Добровська,

мол. наук. співробітник

Інституту проблем реєстрації інформації НАН України

РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ У РЕФЕРАТИВНІЙ БАЗІ ДАНИХ «УКРАЇНІКА НАУКОВА»

Висвітлено принципи та технологію представлення інформації в реферативній базі даних «Україніка наукова». Окреслено перспективи розвитку та вдосконалення технології представлення інформації в базі даних. Обґрунтовано можливості підвищення ефективності програмного забезпечення. Визначено ряд важливих задач, які необхідно розв'язати під час розробки технології аналізу використання бази даних та новітньої системи пошуку.

Ключові слова: база даних «Україніка наукова», реферат, компакт-диск, доступ, наукові публікації, інформація, пошук, наукометричні дослідження, УРЖ «Джерело».

База даних «Україніка наукова» (БД «Україніка наукова») та її друковане видання Український реферативний журнал «Джерело» (УРЖ «Джерело») створено з метою кумуляції наукової інформації з усіх галузей знань, забезпечення вільного доступу та пошуку інформації, підготовки електронних версій реферативних видань, організації архівного збереження фонду БД на компакт-дисках. Вже близько 15 років БД «Україніка наукова» є національним надбанням України, де накопичено великий інформаційний масив даних для проведення фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт вченими, фахівцями різних галузей, студентами та аспірантами.

За ці роки пройдено шлях від видання 4-х журналів УРЖ «Джерело» (4 номери) на рік до 24 журналів (6 номерів по 4 серії) на рік. Перші номери містили близько 1000 рефератів (1995 р.), на сьогодні кількість рефератів у номері зросло майже в 10 разів (4-й номер за 2010 р. – 9,2 тис. рефератів). Спочатку систему подання інформації було зорієнтовано на міжнародні стандарти, зокрема, прийняті в «Current Contents», видавництво ISI. Ця система сприяла зручному науковому обміну з найбільшими інфор-